

چند تجربه از شیرازه‌بندی نسخه‌های خطی

مهدی عتیقی

(کارگاه صحافی سنتی عتیقی)

یکی از مهم‌ترین عواملی که نسخ خطی را حفظ و حراست می‌نماید نوع شیرازه‌بندی و استفاده از مصالح صحیح و مرغوب می‌باشد. با کمی توجه به شیرازه‌بندی بعضی از نسخ خطی متوجه می‌شویم که بالا و پایین نسخه در قسمت عطف با نخ‌های رنگی زیبایی تزئین شده یعنی در حقیقت نواری به نام شیرازه با نخ‌های الوان بافته شده است که این عمل شاید دو هدف را دنبال می‌کرده: یکی زیبایی عطف، و دیگری کمک در نگهداری و باز نشدن نسخه به همراه ته‌دوزی آن. ولی به مرور زمان و بر اثر فشار بیش از حد و اسیدی شدن کاغذ محل بافته شدن شیرازه پاره می‌شود و آسیب زیادی به نسخه می‌رسد که توصیه می‌شود ته‌دوزی صحیح باشد و اگر خواستیم شیرازه رنگی استفاده کنیم، آن را فقط بچسبانیم. به عبارت دیگر مانند کتب چاپی که شیرازه چسبیده می‌شود عمل نماییم.

نکته دیگر آنکه در بعضی از نسخه‌های خطی به ویژه نسخه‌هایی که در شمال ایران - که رطوبت بیش از اندازه‌ای دارند - نگه‌داری می‌شود مشکلی در قسمت عطف کتاب به وجود می‌آید که لول شدن آن است یعنی عطف چرمی به طرف داخل کتاب کشیده می‌شود و آرام آرام لبه اصلی کتاب به طرف بیرون رانده می‌شود که منجر به خارج شدن از جلد گشته و حالت عطف جزوهای کاغذی تغییر می‌کند و این آسیب جدی می‌باشد که به سادگی رفع نمی‌گردد. با کمی توجه به مواد و مصالح استفاده شده در ته‌دوزی و شیرازه بافته شده می‌توان گفت رطوبت بیش از حد باعث خیس شدن چرم و تغییر حالت آن بر اثر گرما و همچنین پارچه نخ‌ی و نخ پنبه‌ای می‌گردد و در نهایت پارچه‌ای که در عطف چسبانیده می‌شود آب می‌رود و پارچه و نخ بر اثر رطوبت زیاد کوتاه می‌شوند و چون با چسب سریش که بعد از استفاده، مولکول‌های آن دیگر زنده نخواهند شد و کاملاً خشک می‌شوند باعث کشیده شدن آنها و از فرم خارج شدن کاغذها و چرم عطف می‌گردد، لذا توصیه می‌شود: ۱. اگر می‌خواهیم پارچه نخ‌ی یا پنبه‌ای استفاده کنیم قبلاً آنها را یک بار در آب خیس نماییم و پس از خشک شدن از آن استفاده کنیم.

۲. نخ مورد نظر را از جنس ابریشم و یا نخ‌هایی که قدری مواد مصنوعی دارند انتخاب کنیم.

۳. در هنگام دوختن، نخ‌ها را کمی آزادتر بگذاریم در حد لازم و حتی الامکان از کشیدن بیش از حد آنها خودداری نماییم.

۴. به هنگام قید کردن کتاب، یعنی در اشکنج قراردادن آن، فشار به اندازه نگه داشتن کتاب باشد تا جزوهای دوخته شده در حالت آزاد به یکدیگر چسبیده و خشک شوند.

امیدوارم با این توصیه‌ها نسخ خطی بعد از مرمت و شیرازه‌بندی به راحتی باز شوند و مورد استفاده قرار گیرند.